

5HD404

„Problematika velké hospodářské krize (1929-1933), její důsledky v hospodářské, sociální, politické a etnické oblasti. Specifika oživení československé ekonomiky ve 30. letech 20. století.“

Materiál je doplňkovou didaktickou pomůckou k handoutu na dané téma. Je určen pro studijní a výukové účely, především k diskuzi v rámci semináře.

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

MŠMT
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

Richard Morawetz, Povinné syndikalizování s hlediska výroby, Sociální ústav 16. ledna 1936

Mám-li dnes promluvit o časové otázce hospodářského řízení v průmyslu, budiž mi především dovoleno, bych věnoval několik slov přehledu vývoje našeho hospodářství v mladém našem státě ode dne jeho vzniku.

Znalcům našeho hospodářství bylo od první chvíle jasno, že našemu průmyslu nastávají celkem doby velmi svízelné. Nemohlo ani býti jinak, když nás puhy pohled na mapu poučil o tom, že na území naší republiky byla soustředěna převážná část průmyslu rakousko-uherského, že jsme tedy rozbitím staré monarchie pozbyli značnou měrou možnosti odytových na trzích domácích.

Stáli jsme před úkoly krajně složitými, neboť průmysl se musil přeorientovat po stránce technické i komerční, musil vyhledávat nové trhy a při tom přizpůsobovat své zařízení změněné poptávce. Dočasné události ve světovém hospodářství přivodily ovšem i u nás ´konjunkturu a dobrou zaměstnanost. Připomínám jen hospodářské zhroucení Německa, uhelnou stávkou v Anglii a konečně nevídanou konjunkturu ve Spojených státech severoamerických v letech 1926 až 1929. Leč tu šlo vesměs o zjevy dočasné, jichž ovšem též bylo od případu k případu použito k pronikání na pole nová.

Od roku 1929 jest nám však bojovati s potížemi stále rostoucími,

neboť příšera rostoucích celních ohrad, dovozních zákazů a omezování doléhá na nás způsobem namnoze nesnesitelným. Neutěšená devisová situace mnohých států evropských vedla pak k nutnému omezování vývozu i tam, kde by průmysl náš jakostí i cenou svých výrobků soutěžit mohl, neboť co měl by konečně náš stát z vývozu, za nějž bychom nedostali též náležité úhrady?! Právě uplynulý rok přinesl nám po této stránce řadu omezení, která mají zabránit tomu, aby státy nacházející se v devisové tísní opatřovaly si své nejnnutnější potřeby u nás a nutily nás vynakládati t. zv. zlaté devisy za suroviny a vyměňovati pak polotovary za pohledávky pochybné bonity. Konečně budiž ještě vzpomenu to strašné nejistoty na trzích devisových, nerušeného

pokles libry, dolaru i jiných devis dosud stabilních.

Nedivte se tedy, že nezaměstnanost klesá měrou zcela nedostatečnou, že z tržby exportu nepřibývá hodnotných platidel, že vývoz náš z valné části neubírá se cestami, na kterých bychom ho rádi viděli.

Situace tato jest ovšem vážnou starostí každé naší vlády a nechť seskupení politické vytváří se v budoucnosti jakkoliv, vždy budou na poli hospodářském v popředí tři body:

boj proti nezaměstnanosti

starost o rovnováhu rozpočtovou a

úsilí o rozšíření exportu,

kterýžto export nám ovšem musí přinášet též protihodnoty buď v podobě zboží, buď v podobě hodnotných devis, ne však ve formě zamrzajících pohledávek.

Konec konců slučují se tyto tři body v problém jediný, a tj. potírání nezaměstnanosti rozšířeným vývozem, neboť úspěch na tomto poli by přivodil okamžitou úlevu rozpočtu, nejen na stránce výdajové odpadnutím vydání za podpory, nýbrž též na stránce příjmové bezprostředním vzrůstem daní – zejména daně obrátové – i příjmů státních podniků, příkladně na drahách.

Jsme-li pak přesvědčeni, že se bez exportu zlepšení situace nedočkáme, a uvažujeme-li dále, jak by tedy bylo možno dospěti ke

Zvýšení tohoto exportu, dospíváme více a více k závěru, že dlužno soustřediti veškeré naše úsilí na nápravu v tomto směru. Je to – jak jsme již vyložil – zájem eminentně státní, ale i konečně všech jiných stavů; neboť chce-li příkladně zemědělec neb živnostník dosáhnouti lepšího odbytu svých výrobků, může toho dosíci zvýšenou kupní schopností širokých vrstev a ne u masy nezaměstnaných, kteří skromných svých podpor mohou použítí jen ke krytí nejnutnějších potřeb životních.

Není předmětem dnešní přednášky, abych rozebíral všechny prostředky, kterými přetěžká průkopnická práce průmyslu mohla

býti usnadňována, chci zde však vysloviti přesvědčení, že jest nutno zjednati především v průmyslu pořádek a že nelze přihlížeti k tomu, aby mizivé minority neb i lidé mimo průmysl stojící měli možnost ohroziti neb zbořiti každou pracně vybudovanou organizaci.

Z úst významných politiků a zejména též pápa předsedy dr. Hodži bylo nám průmyslníkům časti vyslechnouti výtku, že se neumíme organisovat. Je prý tedy – aspoň do jisté míry – naší vinou, že se poměry nevyvíjejí k lepšímu. A tu se dostávám k jádru věci. Neboť touto organizací nebyly míněny ony spolky, které povšechně mají hájit zájmy průmyslu. Takové organizace máme, a nechť se jim vytýká cokoliv, jisto

jest, že možnosti jejich činnosti jsou dosti omezené, neboť jim schází vliv politický. Avšak o takové organizace tu vůbec nejde. Jde o to, aby jednotlivá odvětví průmyslu organisovala se na podkladě čistě hospodářském. Aby společným úsilím pracovaly podniky ke zlepšení situace. Tím ovšem není míněno kartelářství ve starém a odiosním slova smyslu, nýbrž sdružení, kterému by byl uložen úkol usilovat o vhodné a racionální rozdělení výroby, umožňovati nákladné a někdy i riskantní pronikání do nových odbytišť a rozdělování nebezpečí s tím spojených a mnohé jiné práce.

Že taková společná a hospodářsky prospěšná činnost je možná,

dokazuje existence podobných organizací; sám stojím v čele jednoho takového sdružení a mohu bez nadsázky říci, že nebýti této organizace, měli bychom i několik tisíc nezaměstnaných víc. V takové organizaci nemůžeme se nikdo vyhýbatí účasti v exportu, leč, že by se spokojil pouhým přesně určeným podílem na odbytu domácím, což by ovšem zase znamenalo nedostatečnou zaměstnanost a zdražení nákladů výrobních.

Nuže tedy – mohl by někdo říci – jsou-li takové organizace možné, proč nepřikročí průmysl k jejich zřizování ve všech odvětvích, nač je mu třeba zásahu státu? Nebudou takové zásahy státu věci na škodu, není nebezpečí, že průmysl zkostratí, ba že se nestane

podporou, nýbrž brzdou exportu, kterého nám tak nutně je třeba?

Námitky podobní vycházejí s mnohých stran a mohu je zařaditi do tří skupin:

Ve skupině první jsou ti, kteří hájí naprostou svobodu všeho podnikání a poukazují na zkušenosti, že každý umělý zásah státní do složitého soukolí obchodu byl vždy škodlivý.

Ve skupině druhé jsou ti, kteří se zásadně vždy stranili každé organisace, buď z pouhého podivínství, buď za účelem, aby svým outsiderským postavením dospěli k mimořádným ziskům, ale části jest jejich postoj diktován úmyslem prováděti vůči organisaci politiku

vysloveně vyděračskou.

Třetí skupina jsou pak namnoze konsumenty, kteří se bojí nemírnych cen.

Na druhé straně jest ovšem v rychlém vzrůstu počet těch, kteří pokládají za nutné, aby organizačním snahám průmyslu přišli zákonodárci na pomoc.

V zajímavé a poučné publikaci, kterou sociální ústav vydal loňského roku po ukončení cyklu přednášek o hospodářském plánování, dočítáme se o mnohých projevech ve prospěch závaznosti organizací. Třeba zde jen poukázati na výklady, které jsme slyšeli z úst pana

presidenta.

V prohlášení vlády Malypetrovy bylo znova poukázáno na nutnost organizace průmysloví a a na škodlivost outsiderského působení, třeba se toto na první pohled zdá býti ve prospěch konsumentů.

Budiž mi dovoleno, abych se nyní zabýval protiargumenty dříve uvedenými, při čemž podotýkám, že jsem – jsa textilníkem – studoval důležitou tuto látku se stanoviska textilního, Myslím ovšem, že se závody moje aspoň v hlavních rysech dají aplikovat i na průmysl jiný.

Sdílím zcela tužby těch, kteří sní o naprosté svobodě. Nikdo nemůže si ji více přát než průmyslník našeho státu, státu, který je

odkázán takovou měrou na export. Ideálem nás textilníků bylo by vůbec odstraněná cel do nejzazších možností, čímž by nám nejlépe export byl umožněn. Nemusili bychom se nijak báti ztráty vlastní celní ochrany, ze které beztak v mnohých případech nemáme výhod se zřením k hypertorphii průmyslu domácího.

Leč to jsou jen zbožná přání, Celní a autarkní šílenství, kterým je zachvácen celý svět není naším vynálezem. Sami můžeme bohužel jen poukazovat na nemilou skutečnost, oč dráže pracujeme pro drahotu cenných četrných pomocných látek a zatěžování nákladů výrobních se strany státu, oproti kterému se tolik brojí, které se však přes to zcela soustavně dále provádí.

Avšak cla nejsou vše. Cožpak lze v době vývozních a dovozních kontingentů, v době vázaného hospodářství devisového a jiných omezení mluvit vůbec o volném rozhodování?

A jak si představujeme to omezování svobody my? Myslím, že není průmyslníka, který by byl tak pošetilý, aby si přál, aby kterékoliv ministerstvo dekretovalo nějaká pravidla o řízení toho či onoho průmyslu. Zde jde o to, aby určitá majorita, která se o nějakých zásadách hospodářského řízení usnese, měla možnost uskutečnit tyto plány a aby takový úmysl nemohl býti rušen minoritou, třeba jen zcela mizivou.

Máme tu příklady, že průmysl, který je převážnou většinou své

výroby odkázán na vývoz, má konkurenta, který se staví na velmi pohodlné stanovisko, že přenechá nákladný a riskantní vývoz těm druhým a že pracuje pouze pro trh domácí. Jak nehorázné anomalie z takových případů vznikají, uvedu, až budu mluvit o stanovisku konsumentském.

Při úvahách o řízení hospodářském byla též často nadhozena otázka exportu, Zde stojíme v zásadě ovšem na stanovisku úplné volnosti, neboť nemáme samozřejmě příčiny brzditi exportéra v jeho schopnostech vývozních. Ovšem, lze si i tu představit výjimky, a to v těch případech, kde jde o vývoz omezený, ať již vlivem státu našeho nebo jiného. Uvedu jen dva příklady. Při obchodně-politickém jednání s Francií máme vždy nesmírné potíže v boji o vývozní kontingenty našich

textilií. Konečný výsledek nás ještě nikdy neuspokojil a povolený kontingent byl by namnoze hravě vyřízen jedinou naší továrnou. Nedivme se tedy, že při nedostatečné zaměstnanosti našich továren nastává o toto hubené sousto strašný cenový boj. Nebýti tohoto boje, získali bychom za stejný export větší tržbu a tedy i větší příliv devis. Však nejen to: Vylíčeným podbízením klesáme s našimi cenami na úroveň pochopitelnou jen znalci naší nezaměstnanosti a nesmíme se pak divit, když průmysl ve světě již na nás pohlíží jako na jakýsi druh Japonců a že se při příští jednání dvojnásobně snaží snížit naše kontingenty.

V případě druhém jde o export do oněch států, se kterými je

zaveden clearingový styk. Řekl jsem již dříve, že Národní banka tento druhu vývozu omezuje, a to zejména tam, kde jednak clearing nefunguje uspokojivě a jednak jde o polotovary, t. j. výrobky, v nichž kvota obsažená za výrobní náklady je poměrně malá. Je-li tedy takto kvantitativní omezení exportu dáno, je přece zase zájmem hospodářského celku, aby tržba za tento vývoz byla co nejvyšší a aby nebyla snižována zcela zbytečným cenovým bojem.

Jinak ovšem je s vývozem do států s hodnotnými devisami a volným dovozem. Tam byl by každý zásah škodlivý a nemohu si též představit, že by tu kterýkoliv průmysl pokládal nějakou reglementaci

za žádoucí.

Přicházím nyní k druhé skupině námitek, tj. oněch, které slyšíme od lidí, kteří se buď zásadně straní každé společné činnosti, nebo doufají chytrácky, že se to vše uskuteční i bez nich, z čehož poplyne nemalý zisk do jejich kapes.

Poukázal jsem již dříve na nutnost, aby každý výrobce v nějaké formě byl účasten při nákladech a nebezpečích exportu. Požadavek tento není snad nikde tak oprávněn jako v Československé republice, neboť možnosti odbytové na trhu domácím jsou v křiklavém nepoměru k exportu, a budeme-li – jak si toho všichni přejeme – vývoz ještě stupňovat, bude tento nepoměr ještě větší, neboť konsumní schopnost

tuzemská jest a zůstane ještě dlouho hodně omezená.

Ostatně dlužní při této příležitosti zdůrazniti, že si všechna ta sdružení představujeme jako organismy samosprávné. A tu mohu jen poukázat na článek významné naší hospodářské revue, která správně poukázala na nesrovnalost mezi demokracií, ve které náležitá majorita může rozhodovat o všem, a průmyslem, kde mizivá minorita může vše zvrátit.

A skutečně nejsou nijak vzácné případy, kdy jediný závod ohrožuje organizaci celku. Právem lze zde nadhoditi otázku, kolik bychom měli zákonů, kdyby jejich usnesení musilo býti jednomyslné.

Právě ta nutnost jednotného postupu je to, která skýtá tak skvělé vyhlídky všemu vydírání. Případy, že byly založeny závody hospodářsky naprosto zbytečné, nejsou zajisté vzácností, a podíváme-li se blíže na takové nerozvážené podniky, najdeme velmi často, že konečným úmyslem jest vynutiti si náležité odstupné za zastavení závodu.

Velice se též horlí proti numeru clausu, tedy zákazu volného rozšiřování závodů starých neb zřizování nových. Doznávám upřímně, že zásah takový není nijak sympatický, a jsem si též jist, že tu může jít jen o ustanovení rázu velmi přechodného. Vidíme však případy tak křiklavé, že i tohoto dočasného omezení bude třeba. Vyžádala si ho konečně

sama Národní banka, která přece nemůže nečinně přihlížet k situaci, jak se za miliony a miliony dovážejí stroje hospodářsky úplně zbytečné a tedy bezcenné.

Zbývá konečně promluvit o stanovisku konsumentnském, t. j. o obavách, které snad tu a tam jsou vyslovovány, že řízení hospodářské povede k všeobecnému zdražování.

Posuzujeme-li otázku cen zcela objektivně, musíme i se stanoviska konsumenta připustiti, že jsme nejvyšší měrou interesováni na tom, aby se průmysl udržel a aby byl schopen exportu. Není pravda, že by k tomu účelu bylo třeba dosahovati na domácím trhu nějakých

Cen fantastických a máme též možnost regulovati ceny na trhu domácím přiměřenou úpravou celního sazebníku.

Je pravda, že zoufalý boj, který průmysl o domácí trh vede, má často za následek, že se prodává za ceny vyloženě bankrotářské. Koupí-li konsument výrobek za peníz, který sotva odpovídá surovině v něm obsažené, je ti ovšem na první pohled pro kupujícího velmi příjemné, že je to však stav nezdravý a nežádoucí, uzná zajisté každý, jehož sobectví nezastiňuje veškerý nestranný úsudek. A k čemu vede konečně takový šílený boj? K úpadkům, kterými nejsou poškozeni jen věřitelé, nýbrž zpravidla též každý z nás, nechť pak již doplácí jako vkladatel na různé sanační akce, či jako poplatník na zákroky k zamezení katastrof nedozírného rozsahu.

Řeknu-li, že k zamezení cenových výstřelků máme též k dispozici zákon kartelový, narazí snad po dosavadních zkušenostech tento argument na pesimismus. Avšak uvažme: proč byly výsledky všeho šetření dosud tak kusé? Právě proto, že máme ve všech průmyslech co činiti s naprostou anarchií. Zatěžuje-li příkladně některé odvětví průmyslové své výrobní náklady odbytým, které v nejrůznějších formách musí platit chytráckým spekulantům, kteří konec konců na účet konsumentů vydírají, nemá zajisté nikdo na tom zájmu, aby přibývalo těchto chytráků a tedy i výdajů. Ještě zajímavější jest pak dříve již naznačený situace, totiž tam, kde organisovaný průmysl exportuje, kdežto outsider prodává jen doma. Zkoumá-li tam přiměřenost cen, musíme si říci, chceme-li při kalkulaci vzít zřetel

na vývoz či nikoliv.

Jest na bílé dni, že na vývoz zřetel vzítí musíme, neboť máme z důvodů nasnadě jsoucích zájem, aby se udržel. Ale i kdybychom se vývozu zřekli, neznamenaloby to pro konsumenta žádných výhod, neboť odbyt byl by pak v tak nemožném nepoměru k výrobní kapacitě, že by ceny svéstojné povážlivě stouply, aby že by se v některých případech ríozumná výroba vůbec stal nemožnou.

Vezmeme-li však zřetel k exportu, dospíváme k nemožné anomalii, že podniky exportující jsou ve svízelné situaci, kdežto outsider třeba i bohatě vydělává. Je samozřejmé, že situace taková je

naprosto neudržitelná.

Zde se právě dovoláme zásahu, neboť jest nemyslitelné, že by zůstalo při situaci, aby exportér místo odměny za všechnu svou námahu byl vlastně ještě potrestán.

Kdyby nešlo o věc tak neskonale vážnou, musily by tyto poměry skutečně nutiti k smíchu. Všude slyšíme dnes o nutnosti exportu, ale ve skutečnosti je dnes vývozce v situaci mnohem horší než průmyslník, který pohodlně sedí za pecí.

Není ro nijak anomalie první. Donedávna viděli jsme v našem textilu, jak jednotlivci, kteří se vyhnuli organizaci zaměstnavatelské,

měli možnost snižovati mzdy na nesmyslnou úroveň, a když pak přišel zákon o nevypověditelnosti kolektivních smluv, smál se outsider svému organisovanému kolegovi a vedl veselou vojnu na základě snižování mezd, které se mu ovšem dařilo v době takové krise na trhu pracovním.

Neměl-li tedy nastat přímo neuvěřitelný stav, že by závody organisované prostě byly odsouzeny k nečinnosti a že by se veškerá práce odstěhovala do závodů outsiderských, kde by byla všechna práce, ale nemožná mzda, musilo i zde dojít k tomu, že mzdy sjednaná průmyslem jistého oboru a obvodu musila býti obecně závazná, čímž teprve byla sjednána jistá rovnováha.

Vidíme tedy, že v takových poměrech nelze se obejít bez určitých zásahů, nemá-li dojít k vážným poruchám hospodářským neb sociálním.

Ke knize o hospodářském plánování, o které jsem dříve již mluvil, napsal zesnulý dr. Winter úvod, ve kterém případnými slovy vyložil, jak je nutné, aby byl zamezen stav, kde stále rostoucí armáda nezaměstnaných by byla udržována klesajícím počtem pracujících. To platí ovšem též v průmyslu, v obchodě, v živnostech, ve všech složkách našeho hospodářství.

Ale jsou ještě i jiné argumenty, které lze uvést ve prospěch myšlenky syndikalizace. Právě dnes hostíme významnou návštěvu

kancléře Rakouska a v přednášce, kterou prosloví, bude se zabývat plánem uspořádání poměrů v t. zv. dunajském prostoru. Kdyby tento plán měl být uskutečněn, jak si toho zajisté přejeme, poznáme hned na začátku konkrétního jednání, jak bude nutné, aby se průmysly mezi sebou dohodly, což ovšem pevnou a závaznou organizací bude nemálo usnadněno.

Doufejme, že šířící se přesvědčení o nutnosti veškeré podpory exportu přivedí brzy trvalý obrat k lepšímu. Dnes chtěl jsem vyložit, že k rozvoji našeho exportu jsou nutné pevné organizace, které svoji autoritu budou moci opírat o zákony a které budou míti moc potírat

škodlivé kverulantství.

Doufám, že se mi podařilo přesvědčiti vás o nutnosti těchto opatření, která zajisté nemohou býti lékem samospasitelným, ale důležitou pomůckou na cestě do lepších poměrů!

Pramen:

Richard Morawetz, Povinné syndikalisování s hlediska výroby, Sociální revue, 1936, roč. 17, č. 1-2. s. 57-63

EVROPSKÁ UNIE
Evropské strukturální a investiční fondy
Operační program Výzkum, vývoj a vzdělávání

Toto dílo podléhá licenci Creative Commons
Uveďte původ – Zachovejte licenci 4.0 Mezinárodní.

